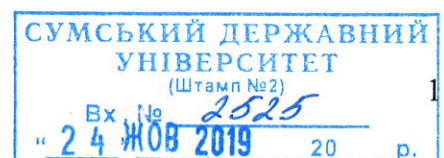

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Швіндіної Ганни Олександрівни
на тему: «Методологічні засади формування коопетиційної
моделі організаційного розвитку підприємств»,
подану до спеціалізованої вченої ради Д 55.051.01
у Сумському державному університеті на здобуття наукового
ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 –
економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження

Сучасний стан розвитку промислових підприємств в Україні характеризується скороченням виробництва, зростанням кількості банкрутств, фрагментацією окремих галузевих ринків, що в цілому викликає необхідність пошуку нових підходів до управління організаційним розвитком. Проактивні підприємства не тільки використовують існуючі можливості, посилюючи свої сильні сторони, але й створюють нові «вікна можливостей». Такими можливостями для вітчизняного виробника можуть стати коопетиційні стратегії, які вже достатньо довго застосовуються у практиці зарубіжними підприємствами в галузях інформаційних технологій, телекомунікацій, автомобілебудування тощо. Стратегія коопетиції призводить до організаційних перетворень підприємств в рамках стратегічного партнерства, що передбачає зміщення уваги із конкурентної взаємодії на коопетиційну, яка може стати поштовхом до нового етапу у розвитку вітчизняного виробництва. Водночас це породжує комплекс питань, які потребують нагального вирішення, серед яких: необхідність розроблення підходів до оцінювання ефективності коопетиції, вибору стратегічного партнера, формування коопетиційної моделі організаційного розвитку, врахування галузевої специфіки при обґрунтуванні коопетиційної стратегії взаємодії на ринку тощо. З огляду на вищевикладене, тематика Г. О. Швіндіної є актуальною та має практичне значення.

Дисертація відповідає планам наукових досліджень Сумського державного університету та виконана у відповідності з науково-дослідними темами: «Конфлікти в організаційно-економічних механізмах підприємства» (No д/р 0117U003932), «Теоретичні та методичні основи управління соціально-економічним потенціалом регіону» (No д/р 0108U005962), «Каузальне моделювання колаборації стейкхолдерів при чистому виробництві: узгодження соціо-еколого-економічних протиріч» (No ДР 0119U101860), а також згідно з міжнародним науковим грантовим проектом від Швейцарського національного наукового фонду «Підвищення енергетичної безпеки шляхом швейцарсько-українсько-естонського інституційного партнерства» (SCOPES IZ74Z0_160564), що підтверджує її актуальність.

***Ступінь обґрунтованості та достовірності положень,
висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації***

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи, науковими працями, які опубліковані автором, і авторефератом дає можливість відзначити, що наукові результати, висновки і рекомендації є достатньо аргументованими та характеризуються високим ступенем достовірності. Наукові положення, які представлені в дисертації, є глибоко дослідженими, що знаходить відображення у структурі та змісті роботи. Автором опрацьовано, систематизовано та узагальнено широкий перелік фундаментальних робіт вітчизняних і закордонних учених та фахівців з питань економічної теорії, теорій ігор, теорії вибору та теорії фірми, економіки підприємства, теорії організацій, теорії стейкхолдерів, агентської і трансакційної теорій, а також результати наукових досліджень із питань менеджменту, організаційного розвитку та стратегічного управління.

Мета, зміст та основні положення роботи є пов'язаними між собою, що підкреслює системність підходу до вирішення основних завдань дослідження. При цьому висновки, рекомендації, сформульовані дисертанткою, є достовірними, представлені дані підтверджені відповідними актами та довідками про впровадження. Обґрунтованість наукових положень, достовірність висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації, підтверджені публікацією основних результатів дослідження у монографіях, в наукових фахових виданнях України та закордонних виданнях інших держав, а також оприлюдненням основних положень на вітчизняних і міжнародних науково-практичних конференціях. Результати дослідження отримали апробацію у процесі міжнародних наукових стажувань (програма імені Фулбрайта, грантові програм SCOPES, BACKIS, EMINENCE тощо).

Автор в процесі дослідження використовувала поєднання традиційних та сучасних методів дослідження і наукового пізнання, серед яких: методи індукції, дедукції, наукового узагальнення та наукової абстракції, які використані у процесі визначення сутності основних термінів та вибудові класифікації типів організаційного розвитку та стратегії коопетиції; бібліометричний аналіз – в ході визначення напрямків подальшого розвитку теорії коопетиції; метод групувань – під час класифікації коопетиційної взаємодії та моделей організаційного розвитку; системно-структурний аналіз – під час формування науково-методичного підходу до визначення інтегрального показника готовності до коопетиції та покомпонентного оцінювання потенційних партнерів для коопетиції; метод CANVAS-моделювання та конективістський аналіз – у процесі розроблення підґрунтя стратегічного вибору сфери для подальшої коопетиції; контент-аналіз – під час визначення готовності підприємств до коопетиції; порівняльний та статистичний аналіз, які використані у процесі визначення основних ринкових трендів щодо коопетиційної взаємодії, графічно-аналітичний метод параметризації складних систем DEA - під час оцінювання окремих

параметрів організаційного розвитку, метод адитивно-мультиплікативної згортки – під час побудови інтегрального показника готовності до коопетиційної взаємодії; метод регресійно-кореляційного аналізу - у процесі при встановленні залежності між параметрами організаційного розвитку та готовністю до коопетиційної взаємодії; матричний метод – під час побудови матриці вибору потенційного партнера для коопетиції. В роботі використано програмні продукти BibExcel та VOSviewer v.1.6.10 – для бібліометричного аналізу, аналіз згортки даних виконано за допомогою DEA Frontier, DEAP Version 2.1. Всі методи використані коректно, у відповідності з об'єктом і предметом дослідження, що свідчить про достовірність й обґрунтованість висновків, положень наукової новизни та основних результатів дисертації.

У процесі дослідження використані статистичні бази даних та аналітичні звіти Державної служби статистики України, Світового банку та Організації економічного співробітництва, агенції Bloomberg, Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України, сервісу моніторингу реєстраційних даних українських компаній, а також результати проведеного дисертанткою опитування вітчизняних підприємств щодо їх готовності до організаційних змін. Обсяг статистичного матеріалу є достатнім для застосування обраних методів дослідження, що також підтверджує достовірність й обґрунтованість результатів дисертації.

Ознайомлення зі змістом дисертації та автореферату дозволяє констатувати суттєву глибину розроблення автором досліджуваної проблематики, новизну його наукового доробку.

Дисертаційна робота Швіндіної Г.О. за змістом повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Висновки та рекомендації дисертації спираються на аналіз теоретико-методологічної та концептуальної бази, законодавчих та нормативно-правових актів. Робота написана в науковому стилі. Логічна структура роботи відповідає її меті, яка є розкритою завдяки вирішенню значного за сутністю та кількістю комплексу поставлених теоретико-практичних завдань, що дозволило отримати результати, які є достовірними й обґрунтованими, містять наукову новизну, мають теоретичне та практичне значення. Таким чином, доцільно відзначити наукові здобутки, що свідчить про наявність предмету публічного захисту.

Наукова новизна результатів дослідження

Аналіз наукових результатів, гіпотез та висновків, отриманих у дисертаційній роботі, дають підстави стверджувати, що робота містить низку важливих теоретичних і науково-методичних положень, серед яких найбільш суттєвими в науковому і практичному значенні є результати дисертаційної роботи, які містять такі елементи наукової новизни.

1. Важливим науковим здобутком є запропоновані методологічні основи та методичний інструментарій оцінювання ступеня готовності

підприємства до запровадження коопетиційної моделі організаційного розвитку на основі інтегрального індикатора (стор. 330-332). Даний індикатор передбачає поєднання емпіричних даних (якісних даних опитування) та експертного аналізу (кількісної оцінки отриманих результатів). При цьому запропоновані методологічні основи дозволяють виявити та врахувати екзогенні та ендегенні фактори, які впливають на готовність підприємства до організаційних змін та коопетиції.

2. Позитивної оцінки заслуговує підхід до виявлення закономірностей у системі організаційного розвитку вітчизняних підприємств. Так, зокрема в роботі виявлено галузеву специфіку готовності промислових підприємств до коопетиції та її зв'язок із критеріями вибору, а саме: залежність схильності компанії до коопетиції від стадії її організаційного розвитку, інтернальності-екстернальності та ступеня реактивності топ-менеджменту. Результати обробки даних дозволили підтвердити гіпотезу, що коопетиція є типом «підривної» управлінської технології, яка дозволяє суттєво підвищити конкурентоспроможність підприємств (стор. 335, 341-344).

3. Суттєвим внеском в розвиток теорії стратегічного є методологія попередньої галузевої селекції потенційних учасників коопетиційних угод, яка побудована за допомогою комбінації трьох критеріальних ознак: ринкової частки, здатності до розширення компетенцій і до сталої партнерської взаємодії. У дисертації запропоновано використовувати матричний підхід до ідентифікації профілів підприємств, які отримали умовні назви «Аутсайдер», «Консерватор», «Акула бізнесу», «Одинокий рейнджер», «Скаут», «Благодійник», «Інноватор», «Технологічний лідер». Це дозволило сформувати можливі сценарії їх інтерференції та обґрунтувати систему прийняття рішень щодо включення цих підприємств до розгляду як потенційних кандидатів на коопетиційне партнерство. Такий підхід до вирішення завдання галузевої селекції базується на бінарній моделі ранжування підприємств галузі, що дозволяє звузити можливі сценарії взаємодії і виокремити серед потенційних партнерів найбільш вдалий для подальшої успішного коопетиційного партнерства. Це, в свою чергу, створює передумови для формування сценаріїв розвитку підприємств для різних галузей незалежно від країни походження підприємства-виробника і дозволяє сформувати пул потенційних кандидатів на партнерство.

4. Позитивної оцінки заслуговує кластеризація, яка здійснена за допомогою комплексних методів бібліометричного аналізу структурно-функціонального середовища формування та розвитку теорії коопетиції. В роботі визначено хронологію її становлення, сучасні тренди розвитку та подальші перспективи формування стратегічних альянсів. Кластерний підхід дозволив ідентифікувати найбільш ймовірні сфери формування коопетиційного партнерства у найближчому майбутньому, що, з одного боку, суттєво розширює перспективи застосування бібліометричного аналізу, а із іншого, дозволяє з високою точністю підтвердити актуальність

подальших дій підприємств в середньостроковій перспективі. Виокремлені кластери для ключових слів (7 термінологічних кластерів, стор. 113) та мережі дослідницьких альянсів (5 дослідницьких кластерів, стор. 115) дозволили довести зв'язок між теорією коопетиції та теорією прийняття рішень і проектним менеджментом, концепціями моделювання бізнес-процесів, інноватикою та концепцією вартісно-орієнтованого управління, теоріями конкуренції та кооперації, концепціями поведінкової економіки, теоріями агентів та теорією парадоксу (стор. 116-117). Це підкреслює достовірність висновків авторки щодо трактувань основних понять та положень теорії коопетиції.

5. Для виявлення бізнес-патернів та ідентифікації їх гомогенності й гетерогенності у дисертації вдосконалено методологічне підґрунтя вибору бізнес-патернів коопетиції. При цьому в роботі вдало поєднано модифіковану CANVAS-моделі, яка доповнена структурними блоками для ідентифікації конкурентів – опортуністів і волонтистів, із модифікованим конективістським аналізом. Агрегування якісних даних дозволило створити методологічне підґрунтя для подальшого аналізу організаційної динаміки в процесі побудови коопетиційного партнерства (стор. 291-293).

6. Заслужують на увагу пропозиції щодо вдосконалення засад визначення факторів ринкової успішності підприємств - галузевих лідерів, який пропонується здійснювати за допомогою модифікації непараметричного методу лінійного програмування DEA. Дана методологія порівняння складних організаційних систем передбачає оцінювання ефективності перетворення підприємством витрат на результати і дає можливість виокремити галузеву специфіку формування конкурентного тиску, а отже ідентифікувати ключові галузеві драйвери конкурентної та коопетиційної взаємодії.

7. Теоретичну та практичну цінність має розроблений науково-методичний інструментарій вибору підприємства – коопетиційного партнера, який запропоновано здійснювати на основі комбінації оцінок за мікроекономічною стабільністю (гексагон мікроекономічної стабільності, стор. 262-265) та коопераційною стійкості (гексагон коопераційних зв'язків підприємства, стор. 278-279). Цей підхід базується на гібридних методах аналізу, а саме об'єднує статистичні дані та експертні оцінки, які нормалізуються в бальну шкалу, що дає можливість створити рейтингові списки за шкалою Чеддока та порівнювати динаміку підприємств-потенційних партнерів (стор. 280-281). В контексті необхідності встановлення ступеня відповідності показників організаційного розвитку потенційного партнера стратегічним цілям підприємства-об'єкта, це дослідження може бути покладене в основу сучасних систем стратегічного управління.

8. Узагальнено ключові положення процесної, ситуаційної, селекційної, діалектичної, телеологічної, інституціональної, феноменологічної, ігрової, революційної, циклічної й хвильової моделей, а

також моделі структурального функціоналізму, що дозволило доповнити існуючі критерії класифікації моделей організаційного розвитку за рахунок таких: характер динаміки, домінанта розвитку, тип каузальності організаційних змін, рівень ентропії, ступінь врахування поведінкових факторів та існуючих парадоксів під час побудови моделі організаційного розвитку (стор. 66-70).

9. В ході емпіричного дослідження виявлено існування бар'єрів організаційного розвитку, які дозволили сформулювати науково-методичний підхід до трактування поняття «організаційна в'язкість» як характеристики організаційного середовища підприємства, що загальмовує його перехід до коопетиції та пов'язана зі швидкістю і ступенем децентралізації та інноваційності прийняття рішень, динамікою організаційних змін і темпом реконфігурації організаційних зв'язків (стор. 349-350).

10. Слід відмітити розроблені пропозиції щодо подальшого розвитку підходів до систематизації ключових характеристик організаційного розвитку. Наведений авторський підхід полягає в урахуванні таких ознак організаційного розвитку як: коеволюційність стратегічних та організаційних адаптацій, мультифункціональність лідерства, коопетиційний характер організаційного розвитку. Запропонований в роботі підхід суттєво розширює розуміння організаційного розвитку, його динаміки та передумов (стор. 102-103).

11. Науковою новизною відрізняється трактування сутності організаційного розвитку як системи коопетиційних організаційно-економічних відносин між суб'єктами, які формуються внаслідок діалектичної взаємодії запланованих та стихійних інтервенцій в організаційні процеси та структури. При цьому дослідниця враховує взаємний вплив трансформацій у бізнес-середовищі та концепціях стратегічного управління, які відбуваються ко-еволюційно (стор. 47, 99-102).

12. У роботі узагальнено існуючі положення в сфері дослідження коопетиції та запропоновано авторське трактування сутності коопетиції як системи парадоксальних мультирівневих взаємовідносин між проактивними економічними суб'єктами. Авторкою підкреслюється проактивна природа коопетиції, оскільки вибір партнера відбувається свідомо незалежно від передісторії та часового діапазону відносин, мета такого партнерства - сумісного створення нової цінності й нових компетенцій. Звертає на себе увагу парадоксальність як окрема характеристика даного трактування, оскільки в роботі наводяться аргументи на користь використання одночасно конкурентної та коопераційної взаємодії наряду із урахуваннями еволюційної потенційності, мультипричинності і багаторівневості та залежність коопетиційної взаємодії від типу стратегії організації та незалежність від часового діапазону взаємодії економічних суб'єктів (стор. 142-143).

13. У дисертації представлено науково-методичний підхід до класифікації типів коопетиції, який дозволив виокремити та описати її типи за рахунок розвитку системи класифікації та доповнення її такими критеріальними ознаками: структура ланцюга створення цінності, рівень виникнення коопетиційних зв'язків і кількість суб'єктів коопетиційної взаємодії. Цей підхід дозволив системно представити існуючі варіанти коопетиційної взаємодії та структурувати характер коопетиційної взаємодії для різних типів коопетиції (стор. 154-155).

Представлені результати наукової новизни підтверджують логічну завершеність виконаної дисертації, їх апробація є достатньою, рівні наукової новизни повністю відповідають заявленим.

Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Наведені теоретичні, методологічні та науково-методичні положення дисертаційної роботи є суттєвим внеском в подальший розвиток теорії управління, стратегічного менеджменту та теорії організаційного розвитку.

Практичне значення дисертаційної роботи Швіндіної Г.О. полягає в тому, що основні методологічні положення та запропоновані висновки призначені для використання у практиці вітчизняними та закордонними підприємствами. Проведення емпіричного дослідження дозволило підтвердити висунуті гіпотези щодо можливості використання коопетиційної моделі як бази для організаційного розвитку та ідентифікувати основні бар'єри на шляху організаційних трансформацій.

Концептуальні положення та принципи впровадження стратегії коопетиції, методи й підходи до побудови системи стратегічного управління впроваджені в діяльність ТОВ «Технохім» (довідка № 27 від 22.06.2018 р.); підходи до оцінювання загальної ефективності та готовності підприємства до коопетиційної взаємодії – у діяльність ТОВ «Ротор-Суми» (довідка № 76-I від 18.07.2018 р.); підходи до вибору підприємства – коопетиційного партнера – у діяльність ТОВ «КБ «Укрспецмаш» (довідка № 37-II від 02.08.2018 р.); підходи до удосконалення процесу стратегічного управління на основі коопетиційної моделі організаційного розвитку – у діяльність ТОВ «Сумський машинобудівний завод» (довідка № НР11-1658 від 09.08.2018 р.); підходи до оцінювання потенційних коопетиційних партнерів – у діяльність ТОВ «ПАТ «Сумський завод «Насосенергомаш» (довідка № 78 від 24.04.2019 р.). Результати дисертації використані в навчальному процесі Сумського державного університету (дисципліни «Менеджмент організацій», «Стратегічне управління», «Стратегічний менеджмент» та «Управління організаційним розвитком», що підтверджує акт від 01.03.2019, а також під час реалізації та впровадження в навчальний процес результатів міжнародного грантового проекту 543901-TEMPUS-1-2013-1-AM-TEMPUS-JPGR «Досягнення та регулювання балансу між освітніми програмами та кваліфікаційними рамками» (акт від 15.03.2019 р.).

Впровадження основних результатів дисертації свідчить про їх

прикладну цінність та значущість для розвитку стратегічного управління та управління організаційним розвитком. Їх використання у повній мірі відповідає вимогам до апробації результатів дисертаційних робіт та підтверджує відповідність спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). В цілому положення роботи мають високий потенціал щодо впровадження у практику діяльності економічних суб'єктів в сучасних умовах та формують підґрунтя для подальших досліджень у даній сфері.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих працях

Результати дослідження опубліковано в 52 наукових працях загальним обсягом 37,8 друк. арк., з яких особисто авторці належить 36,3 друк. арк., зокрема, монографії (одноосібна та розділи колективних монографіях), 25 статей у наукових фахових виданнях України та 4 статті в інших наукових виданнях, з яких 22 – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз (зокрема 2 – до бази Web of Science та 1 – до бази SCOPUS), 19 публікацій у збірниках тез доповідей конференцій.

В опублікованих наукових працях розкривається сутність та зміст положень, задекларованих авторкою як таких, що містять елементи наукової новизни. В дисертації Швіндіної Г.О. використані лише ті результати досліджень, які були отримані ним особисто. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертантки відображено повною мірою. Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України.

Зміст автореферату є ідентичним змісту дисертації. Автореферат достатньою мірою висвітлює основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи і не містить інформації, яку б не було розглянуто в роботі.

Зауваження та дискусійні положення

Окремі положення, висновки та рекомендації, наведені у дисертаційній роботі, є дискусійними, і щодо них слід зробити такі зауваження, які в окремих випадках мають рекомендаційний характер та є підставою для їх подальшого обговорення:

1. У роботі пропонується авторське трактування поняття «коопетиція», при цьому при визначенні сутності коопетиції (рис. 3 автореферату, рис. 2.8 дисертації, стор. 143) перші дві характеристики дублюють одна одну: «коопетиція виникає стихійно у відповідь на виклики зовнішнього бізнес-середовища» та «коопетиція як реакція на конкурентні дії учасників ринку».

2. У ході розроблення теоретико-методологічних засад визначення факторів ринкової успішності за допомогою методу DEA, в роботі доцільно було б здійснити порівняння між вітчизняними підприємствами. Крім цього, авторкою запропоновано в якості вихідних змінних використовувати

валовий прибуток та дохід від продажу (стор.210-212). Дані показники є схожими за своїм економічним змістом, тож існує потреба в уточненні необхідності урахування обох показників в моделі.

3. Робота значно б виграла, якщо б у доповнення до методу DEA (Data Envelopment Analysis), використаний був метод SFA (Stochastic Frontier Analysis), оскільки таким чином можна було б уникнути недоліків DEA-аналізу, результати якого формуються на базі існуючої виборки, і отримати додаткову аргументацію на користь висунутих гіпотез.

4. У цілому підтримуючи висновок про залежність готовності до коопетиції від ендогенних та екзогенних факторів, зауважимо, що включення життєвого циклу продукції до складу екзогенних факторів інтегрального показника (стор. 335) потребує додаткового пояснення. Доцільно було б чіткіше обґрунтувати використання тих чи інших факторів та їх структурування, зокрема враховуючи можливість обробки даних у системі прийняття стратегічних рішень на підприємстві.

5. У п'ятому розділі роботи пропонується використовувати поняття «організаційної в'язкості» як різниці «між розрахунковим значенням готовності підприємства до коопетиції та фактичною кількістю укладених коопетиційних угод» (стор. 349). Авторці доцільно було б узагальнити і систематизувати напрацювання в цьому напрямі, зокрема для випадків відсутності коопетиційних угод або для випадків відсутності потенційного партнера в даній галузі.

6. Твердження, що рівень готовності до коопетиції вітчизняних підприємств залежить від рівня опортунізму в галузі (стор. 351) є, на наш погляд, дискусійним, оскільки саме опортуністичні наміри економічного суб'єкта виграти в конкурентній боротьбі та отримати додатковий виграш можуть виступати мотивом для коопетиції.

Висловлені зауваження не зменшують високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Швіндіної Ганни Олександрівни на тему: «Методологічні засади формування коопетиційної моделі організаційного розвитку підприємств» є самостійно виконаним завершеним науковим дослідженням, в якому вирішено актуальну наукову проблему розроблення теоретико-методологічних засад формування коопетиційної моделі організаційного розвитку підприємств у контексті стратегічного управління.

Зміст дисертації відповідає визначеній меті та поставленим завданням, які вирішені у процесі дослідження і свідчать про досягнення поставленої мети.

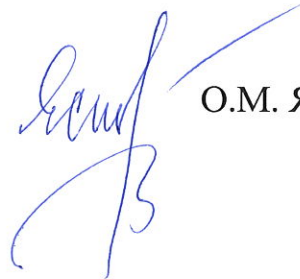
Основні положення роботи, що виносяться на захист, містять наукову новизну і опубліковані у повній мірі щодо докторських дисертацій. Автореферат є ідентичним за змістом і відображає основні положення дисертації. За змістом дисертаційна робота, її науково-прикладні результати

та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Узагальнюючи, доцільно зробити висновок, що викладення наукових результатів, зміст, структура, обсяг і оформлення дисертації та автореферату відповідають вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (із змінами і доповненнями), що стосуються дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. У цілому дисертація заслуговує на позитивний відгук, а Швіндіна Ганна Олександрівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

завідувач кафедри менеджменту,
логістики та економіки Харківського
національного економічного університету
імені Семена Кузнеця
Міністерства освіти і науки України
доктор економічних наук, професор

О.М. Ястремська

